

Bedrijvigheid en Nijverheid
in de Broedergemeente
(± 1760 - ± 1860) uit oude aantekeningen

Tot diep in de 19e eeuw was er een verbijsterend aantal ambachten en bedrijven opgetekend in de Broedergemeente.

Men is geneigd te vragen waar deze onderdak vonden, daar de huizen op de pleinen als gezinswoningen werden gebruikt.

Vrij zeker waren zij gehuisvest in de sousterrains en langs de Karpervijver, op de Brouwerij, in Veelzicht en vermoedelijk ook in een van de massieve stallen, later in gebruik bij de firma Van Arkel.

De eerste lijst vermeldt 31 bedrijven, o.a. bakkerij, blikslagerij, looierij, goud- en zilversmederij, knoopfabrikage, kopersmederij, loodgietersbedrijf, weverij, kousen- en breinaaldenmakerij, zadelmakerij, apotheek, porceleinen kachels, enz.

De bedrijven omvatten ieder terrein van het leven en waren een uitkomst voor de bewoners der vele buitenplaatsen, die een tocht naar Utrecht bespaard bleef.

De grasvelden van de pleinen werden als bleek gebruikt voor de wassen van de zusters van het Zusterhuis. Aan hen werd de fijne was toevertrouwd van de buitenplaatsen tot ver in de omtrek.

Het wassen geschiedde op de vlonders boven de sloot, het bleken op de gazons. Vooral in de maanlichte nachten bleekte het goed heel mooi, maar dan moesten er veel wachters zijn, die oppastten, dat er niets gestolen werd.

De nachtwachten liepen rond de pleinen, riepen meteen het uur af, zoals dat ook in de steden gebeurde en zongen daarbij een vers uit het gezangboek.

"Stricknadmeleri" in het Broederhuis

Dit bedrijf begon in 1767 en werd gedreven door Br. C.F. Wierds.

Hij leerde in Gnadenberg de Broedergemeente kennen, waar hij als wever werkte en daarnaast nog in verscheidene andere bedrijven werkzaam was. Hij vond gelegenheid zich te bekwamen in het vervaardigen van breipenen en begon zelf hierin een bedrijf. Om het bedrijf meer uit te breiden ging hij in 1778 naar Leiden waar hij zich vestigde. Na het overlijden van zijn vrouw in 1810 verzocht hij het bedrijf, dat intussen bijna verlopen was, in het Broederhuis te mogen voortzetten, daar hij meende er een goed bestaan in te kunnen vinden, doordat dit bedrijf het enige was in Nederland. Zijn zaak in Leiden had hij opgegeven en zo kon hij ook op zijn oude klanten rekenen.

Hij overleed in 1829. Het is niet na te gaan tot welk jaar de "Stricknadmeleri" heeft bestaan, daar er na 1811 geen inventarislijsten meer te vinden zijn.

"Perückenmacherei" in het Broederhuis

Over dit bedrijf zijn lijsten van de inventaris uit de jaren 1768-1819 aanwezig. Ook een contract, dat in 1783 werd gemaakt met Br. J.H. Hilligen, die de leiding van de pruikenmakerij op zich zou nemen.

Deze broeder kwam uit Kopenhagen en werkte daar 7 jaar. Toen ging hij reizen naar Lübeck, Hamburg en Bremen, waar hij ook zijn beroep uitoefende. Daarna kreeg hij een verzoek uit Petersburg van een pruikenmakerij om daar te komen werken. Dit verblijf duurde maar kort. Hij ging terug naar Kopenhagen en werkte later in Christiansfeld. Vandaar kwam hij in 1778 te Zeist. Op bijna 80-jarige leeftijd overleed hij hier in 1821.

Ook over dit bedrijf zijn er na 1819 geen gegevens meer te vinden.

De bakkerij was een langer leven beschoren. Deze hield als bedrijf en winkel op te bestaan na de grote brand in 1967.

Alle recepten van de specialiteiten zijn bewaard gebleven.

In ditzelfde pand was kort gevestigd de winkel, die nu ondergebracht is in het onderhuis aan de Lageweg en heet nu de "Heerlijkheit". Verkoop van sterren en vele andere Broedergemeente-specialiteiten.

5 september 1772. Broeder Chr. van Calker maakte een medaille ter gelegenheid van de geboorte van de zoon van de Erfstadhouder. Hij mocht deze medaille persoonlijk aan de Stadhouder aanbieden. Er werden nabesteld 4 gouden en 12 zilveren exemplaren. Deze medaille vond in de 7 provinciën, waar zij werd verkocht, veel afnemers.

Cruydenierswinkel

Op 21 juli 1791 wordt aan Br. C. Justi de winkel opgedragen voor rekening van de Broedergemeente onder de naam "de firma C.J. Justi & Co".

Op 29 december 1797 neemt hij de zaak voor eigen rekening over.

Op 28 december 1818 neemt zuster Justi de zaak na het overlijden van haar man voorlopig over. Daar zij zwak van gezondheid is krijgt zij in 1819/1820 hulp van de jonge broeder C.P. Hellström, die uit Zweden komt en de zaak tot 1837 leidt. Deze zaak blijft bestaan in gewijzigde vorm tot ver na de 2e wereldoorlog. De koffiebranderij en de theemengerij waren toen reeds afgestoten.

Nu is in dit pand het fotografisch atelier van Zr H. Kortlandt gevestigd.

Er zou over diverse bedrijven nog meer te schrijven zijn.

Bekijkt u eens in de kerk de porceleinen kachels van Br. Martin.

T. Hille